

פרד"ס כינוור דוד

ע"ש דוד שלמה בן ריבה ז"ל
ראש-הכולל הרב אורי פולק שליט"א

תס"ח 148

חול המועד פסח - פשט לקח טוב

בקרב אומות העולם מקובל שחג החירות, אשר בא לציין את עצמאותה של אומה או מדינה, הוא יום של הפגנת כוח ומצעד הישגים. ביום זה נוהגים לפאר ולהלל את ההצלחות הצבאיות, המדיניות, התעשיתיות וכו', ולמעשה זהו יום שכולו אומר: "כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה". על רקע מציאות נפוצה זו, יש לשאול מה נשתנה חג החירות שלנו, מדוע מרבים אנו להדגיש בו דווקא את "הא לחמא עניא"? מהו הטעם שדווקא בו אנו פותחים בעריכת הסדר? מפני מה נקבע שם החג "חג המצות" על שם לחם עוני? האם אין בכל אלה משום סתירה לציין חג חירותנו?

שאלות אלו מוליכות אותנו לעבר אחת הנקודות המרכזיות של חג הפסח בכלל ושל ליל הסדר בפרט, אשר אותה מאיר באור נגוהות מו"ר הג"ר אורי שרגא הלוי קלרמן זצ"ל, בספרו "אור לישרים" (עמ' צג). הדברים דלהלן בנויים על מאמרו, והם יכולים לשמש פתיחה נאה לקיום מצוות סיפור יציאת מצרים בליל הסדר, ולקרוב אותנו אל תכלית חג הפסח.

שנינו בגמרא: "לחם עוני" - לחם שעונין עליו דברים הרבה. דבר אחר: "לחם עוני", עני כתיב - מה עני שדרכו בפרוסה, אף כאן בפרוסה. דבר אחר: מה דרכו של עני, הוא מסיק ואשתו אופה (פסחים קטו:). שתי משמעויות ל"לחם עוני" למדנו כאן - לחם של עניים ולחם שעונים עליו דברים הרבה. ושתיהן מלוות אותנו בעת אמירת ההגדה - כאשר אנו עונים דברים הרבה, מונח הלחם-עוני לפנינו. ואפשר שכל זה בכלל מה שאמרו "בעבור זה" - לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך. כלומר, אימתי הוא זמנה של מצוות סיפור יציאת מצרים? בשעה שהלחם עוני והמרור מונחים לפניך.

על רצון התורה בזה, עומד הגרש"ר הירש זצ"ל, וזה תוכן דבריו: אם נתבונן, נראה שגם בזמן היציאה ממצרים, עדיין היו בני ישראל עבדים. שכן באותו שוט שהונף עליהם במשך כל שנות עבדותם להעבידם בפרך ולמנעם מאפיית לחם חמץ, הונסו בני ישראל ממצרים. כמו שנאמר: "כי גורשו ממצרים, ולא יכלו להתמהמה, וגם צידה לא עשו להם" (שמות יב). נאמר כאן שבני ישראל גורשו אל החירות, לא היה שם אפילו רגע אחד של זקיפת קומה, כיאה לכאורה לעם המשתחרר מעול משעבדיו, אותם אדונים שנגשו בהם עד אותו זמן, האיצו בהם עתה לצאת.

יש להתבונן, אולי נוכל להבין מעט מדוע עשה להם ה' כך, מדוע לא נתן להם לצאת בכבוד, מדוע יצאו מתוך גירוש? יתכן שהסיבה לכך היתה כדי למנוע כל ספק ופקפוק בעובדה שה' יתברך הוא שגאלנו ממצרים, הוא ולא אחר. אילמלא הגירוש, היו עלולים לקום בני אדם בדורות הבאים ולהכחיש את הניסים ולתלות את הגאולה בעם ישראל ובמשה מנהיגם. לפיכך סיבב הקב"ה שיגרשו אותם לחירות.

עובדה זו, שגורשו בלחץ עד שלא יכלו להכין לחם די צרכם, וברגע המכריע היתה יציאתם כפויה, מטביעה חותם אלוקי צרוף על יציאתם. בכך הופכות מצוות חמץ ומצה, להיות סמל בעל משמעות רחבה ביותר. ללא מזכרת זו, היו צאצאי היוצאים ממצרים עלולים לראות ביציאת מצרים ניצחון שנחלו אבותיהם בהתקוממם נגד משעבדיהם. על כן באה המצה ומספרת לנו כיצד גורשו ממצרים, כיצד נרדפו אפילו בעת הגאולה עד שלא הספיקו להכין את לחמם כראוי. הוי אומר שגם בשעת היציאה היו בידי נוגשים כמלפנים, ועל שניהם - כעל אם ובנה בעת תחילת-היה ה' שליט ומצווה.

למני השבת:

בברכת שבת שלום וחג פסח כשר ושמח
הרב אורי פולק שליט"א

רמז - מאור ושמש

בגמרא דפסחים (ב.): "אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר וכו'".

יש לרמוז בזה, כי הנה ידוע, כי החמץ הוא בחינת היצר הרע ומצה רומזת ליצר הטוב, וידוע מאמר חז"ל (ירושלמי מסכת חגיגה ב.): "אין בין מים העליונים למים התחתונים אלא כמלא נימא", וביאורו שאין בין היצר טוב ליצר הרע שהן בחינת מים העליונים ומים התחתונים אלא כמלא נימא. שצריך להיזהר כחוט השערה, לבל יטה מדרך החיים רק להתהלך במשרים.

ומפני זה אמרו חז"ל (ירושלמי מסכת חגיגה ב.) שאות ה' פתוחה מן הצד שהבא לשוב בתשובה נכנס דרך שם. ולמטה היא פתוחה שחס וחלילה היוצא מדרך הטובה יוצא דרך שם, וזהו הבא להיטמא פותחים לו שמניחין השער פתוח כאות ה' שהיא פתוחה מלמטה, והבא להיטהר מסייעין אותו, שמראין לו שידחוק דרך שם לכנוס.

אכן חס וחלילה כשהאדם נוטה מדרך הטובה, אזי הוא גורם להסגר הפתח לפניו ונמשך רגל אות ה' למעלה, ונעשה אות ח' וצריך לדפוק על דלתי התשובה עד שיפתחו לו, כמו שאמרו בזוהר הקדוש על הפסוק (תהלים פרק ס"ח, פסוק ל"א): "גער חית קנה". שפירוש שיגרע אות ח' ויעשה ממנה אות ה', וכן אות ה-קוף של קנה, יגרע רגלה, מפני שאות קוף היא מאותיות שקר, ויעשה ממנה תיבת הינה אלוקים יבא וכו'. וכל זה הוא על ידי תשובה ומעשים טובים ולהמתיק הגבורות בשורשן, ולהמשיך אליהם אורות הרחמים העליונים, וזהו אור לארבעה עשר, פירוש כשממשיך ההארה לארבעה עולמות, שהם כלולים כל אחד מעשר קדושות, בודקין את החמץ, לשון בדק הבית שסודקין ומחלקין את ח' של חמץ, ונעשה מזה תיבת מצה, אז יאמר אור לארבעה עשר, פירוש כשמאיר נפש רוח נשמה חיה שלו שהן גם כן כלולים כל אחד מעשר קדושות כנודע בודקין את החמץ כנזכר.

רמז לסדר הסימנים שאנו אומרים בליל הסדר, שלאחר שיצאנו ממצרים ממ"ט שערי טומאה, רוצה לדעת האדם דרך לתשובה. קודם לכן צריך להתקדש וזה ע"י שטובל במקווה. להסיר הקליפות וזה **ורחץ** בלי ברכה כיוון שעדיין טומאתו עליו. אח"כ צריך לתקן מידותיו שדרך ארץ קדמה לתורה וזה **כרפס** - ר"ת כלל ראשון פה סגור. סייג לחוכמה שתיקה שצריך לקבל הדברים בלי להקשות, ואח"כ שתיקן המידות נכנס בו מידת הגאווה שהוא צדיק, לכן בא **יחץ** שירגיש שהוא שווה רק חצי. ולאחר מכן יכול להתחיל ללמוד תורה, כיוון שקנה מידת הענווה. שניתנה ע"י משה שהיה עניו. וזה **מגיד** וא"כ כבר יכול לזכות לטבילה בברכה, וזה **רוחצה**. לאחר מכן **מוציא מצא**, שעיקר לימוד התורה הוא ע"מ לקיים המצוות, וזה מוציא מצוות. ואח"כ בא **המרור** שהם הנסיונות, ורק יכול להנצל מהם ע"י **הכורך**. שלוקח כל היסורים ומקטין אותם, וכן אותיות כורך כו-רך דהיינו שם הויה-רך שממתק את הדינים. וע"י זה זוכה **לשולחן עורך** השפע העתידי **הצפון** לצדיקים וכל זה **נרצה** לפני הקב"ה

רמז - ספירת העומר

מידת השבוע: גבורה (שבוע שני)

צדיק המרכבה למידה: יצחק אבינו **איבר המרכבה למידה:** יד שמאל

הגדרת המידה: דין- התגברות. קום ועשה ושב ואל תעשה דברים הדורשים כח (כנגד יצה"ר) וזה יעשה ע"י יראת שמים. כלומר פחד מהקב"ה. **עבודה עיקרית:** מידת הקנאה והשנאה

יום לעומר	מידה פרטית	מידה ממ"ח קנייני התורה	הנהגה הפרטית ליום
ח'	חסד	בענווה	יתגבר על הקשיים מתוך שמחה, ויתגבר לעזור לאחרים ברוחניות ובגשמיות
ט'	גבורה	בשמחה	יראת שמים- ע"י לימוד ספרי מוסר והתבוננות בחכמים, ולא יתירשל במצוות
י'	תפארת	בשימוש חכמים	ידקדק שהתנהגותו תהיה בדרך ארץ, ויתחזק בלימוד תורה ובעזרה ללומדים
יא'	נצח	בדקדוק חברים	ישתדל לנצח צד הרע שבו ובפרט הכעס, וילך ברגליו ללמוד תורה שבכתב
יב'	הוד	בפלפול התלמידים	יודה לה' כשזוכה להתגבר על יצרו הרע, וילך ברגליו ללמוד תורה שבעל פה
יג'	יסוד	בישוב	יתגבר נגד יצרו הרע בענייני צניעות וקדושה, ובפרט קדושת אות ברית קודש
יד'	מלכות	במקרא	יתגבר ויתרכז בתפילה לצורך השכינה, ובכל צרכי אשתו. יכוון לתקן השכינה

הדגשות מיוחדות: התגברות לעזור, התגברות ללמוד, התגברות כנגד היצר, התחזקות בעניין השמיעה (וספרתם לכם)

ויאמר הויה אל משה: "מה תצעק אליי, דבר אל בני ישראל ויסעו, ואת הרם את מטך, ונטה את ידך על הים ובקעהו, ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה"

ואיתה במדרש (שמו"ר פכ"א ג') כי הה"ד (ישעיה מה כד): "והיה טרם יקראו, ואני אענה. עוד הם מדברים- ואני אשמע וכו') עוד אשכחן בדברי המדרש בשעה שהתפלל משה, אמר לו הקב"ה: "מה תצעק אלי, דבר אל בני ישראל ויסעו, ויאמרו שירה לפני וכו'", עיין שם.

וקשה להבין דהלא משה רעיה מהימנא קדישא היה פטרונם של ישראל, שהתפלל תמיד עבורם, והיאך אמר ליה הקב"ה שיאמרו שירה בעת צרה גדולה כזה. ועוד תמוה דמדוע לא קיים משה מאמרו של מקום, שיבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה, ויצווה כן לצאן מרעיתו, דכשקפץ נחשון בן עמינדב לתוך הים, היה עוד מקודם קריעת ים-סוף, ואילו משה לא ציווה כלל לבני ישראל, שיבואו לתוך הים ביבשה.

וגם צריכים להבין מה שאמרו במדרש (שמו"ר פכ"ג ו') על הכתוב: "אז ישיר וכו'". כי הה"ד (תהלים פרק נט פסוק יז): "ואני אשיר עוזיך, וארנן לבוקר חסדך", מה שייכות הפסוק הזה לאז ישיר?

ונראה לומר דהנה ידוע מספה"ק, וגם כ"ק רבינו אאמו"ר צוקללה"ה כתב זאת בספרו הקדוש "שומר אמונים", כי כשהאדם נמצא בעת צרה, עצתו לחזק את עצמו בביטחון האמיתי בה' יתברך. וזה ממתיק מעליו הדינים, וייתן שיר והודיה לה' יתברך על שם העתיד שיושיעו מצרותיו, וזהו חשוב לו יותר מתפילה.

ובהכי יש לפרש אמרם ז"ל (מסכת ברכות דף נ"ד ע"א): "נותן הודאה על שעבר וצועק על העתיד". היינו קודם ביאת הצרה, צריך להתפלל שלא תבוא. אבל על שעבר, דהיינו כשהצרה כבר עברה ובאה עליו, אז נותן הודאה לה' מתוך התחזקות בביטחון ואמונה.

וזה יש לומר נמי בכוונת הפסוק שהביא המדרש: "ואני אשיר עוזיך, וארנן לבוקר חסדך". עוזיך מרמז על הגבורות. דבעת הצרות שמצד הגבורות, צריך לומר שירה לפניו. ואם אכן אשיר עוזיך בעת הגבורות, אז ארנן לבוקר (של הישועה) חסדך.

ובכך יתפרש הפסוק השני: "והיה טרם יקראו- ואני אענה וגו'". כי אין והיה, אלא לשון שמחה, כלומר והיה (באמצעות השמחה מתוך אמונה וביטחון שחש לאדם) טרם יקראו (בתפילה אל ה', אזי) ואני אענה, (מפני שהוא חשובה יותר מצלותא. אבל באם) עוד הם מדברים (בדברי תפילה ותחנונים על צרותיהם, ואינם מתחזקים בשמחה, אז) ואני אשמע ברישא, ואחר מכן אענה אותם כפי ערך הזכות וחוזק התפילה. מה שאין כן באמצעות השמחה.

ידוע שבני ישראל היו כלה מאורסה עם הקב"ה בארץ מצרים וע"י מתן תורה נעשה החופה. וכמו כלה שמכינה עצמה לחופה, כך בני ישראל מכינים את עצמם ע"י בדיקת חמץ בחורים ובסדקים. כנגד הכלה שבודקת עצמה מדמים שהם כנגד החמץ. ואח"כ סופרת שבעה נקיים כנגד שבעה שבועות של העומר. ואח"כ בליל שבועות לומדים כ"ד ספרי תנ"ך ומקשטים את השכינה בכ"ד קישוטים. ובבוקר לוקחים אותה לבית הטבילה, ובתפילת העמידה "כתר יתנו לך" נעשה הייחוד הגדול של בני ישראל שהם כנגד השכינה עם הקב"ה.

וידוע שהבא על כלה מאורסה חייב סקילה, ועל אשת איש חייב חנק. והיות והמצרים באו על כלה מאורסה בים, היו חייבים סקילה. והיות והים הורג בחנק, נסתלק לאחוריו. כדכתיב: "הים ראה וינוס". וההרים ששם האבנים רקדו כאלים לסקול המצרים. וה' אומר להם מי נתן לכם לקחת את החוק לידים. ההופכי הצור אגם מים חלמיש מעיינו מים. דהיינו יהפוך את המים לצור- לאבן שתסקול את המצרים, כדכתיב: "קפאו תהומות בלב ים".

ונראה בזה, דצריך להבין מה היה גלות מצרים וגאולת מצרים, גלות מצרים היתה שהיה בחינת דעת בגלות, והיה קשה מאוד על איש הישראלי אפילו לעורר לבו לדבר לפני ה' מעומקא דליבא, וגאולת מצרים היתה בלי אתערותא דלתתא, רק שהקב"ה ברוב רחמיו נתגלה בבהירות גדול.

דהיינו שנתגלו המוחין עליאין ונתבטלו ממשלות החיצונים, ובזה השיג כל איש הישראלי השגה גדולה באלקותו יתברך, אבל השגה זו לא היתה אלא לשעה, וניטלה מהם השגה זו, וזהו כוונת הספירה שצריכים אנו לתקן את מידתנו שבע מדות, כדי שנזדכך עצמנו כראוי, ונוכל להשיג השגה זו בקבלת התורה, ועיקר הם ה' מדות, דהיינו שלא לאהוב רק לה' לבדו, ולירא מפני יראה הרוממות, ושלא להתפאר בשום התפארות בלתי לה' לבדו, ולנצח היצר הרע, ושלא יודה רק להשם יתברך, ואיש אשר כזה, מתקן מדותיו, וממשיך על כנסת ישראל ה' הוויות של רחמים.

ושבוע השישית שבספירה הוא יסוד בחינת צדיק. שהוא כלול כל המידות הנזכרים לעיל ומקשר אותם מתתא לעילא, ומעילא לתתא, נמצאים הה' הויות כפולות, ובשבוע הז' הכל כלולה במלכות ונעשה ייחוד גמור ונמצאים החמישה הויות, עוד פעם כפולות, וזהו פירוש על אחת כמה וכמה, היינו ה' הויות של רחמים שעולה מספרם ק"ל בגמטריא שני פעמים כמה כפולה היא יסוד הכולל, ומכופלת היינו מלכות, וזהו פירוש, הרי אנו ובנינו ובני בנינו אנו הם ג' אבות, שהם חכמה בינה דעת, ובנינו הם תרין ידן, ובני בנינו הם תרין ירכין שהם נצח והוד כידוע, בזוהר שמיני על פסוק עטרת זקנים בני בניו לימודי ה', כידוע בסידורי האריז"ל (עיין זוהר חדש תרומה נו).

חכם מה הוא אומר, מה העדות והחוקים והמשפטים אשר ציווה ה' אלוקינו אתכם, ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח, אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, יש להעיר מה דבר חכמה יש בשאלה זו, שנקרא בה חכם, גם מה התשובה על שאלתו, במה שאין מפטירין, גם מה בין שאלת החכם לשאלת הרשע, שכמו שכשאלת הרשע, אנו מדייקין ממילת לכם, לכם ולא לו כן יש לדיין במילת אתכם גם כן.

ויראה כי הנה ידוע מספרי קודש (בונציה דנהורא מהרר"ב ז"ע) שחג המצות נקרא עבור זה פסח, על שם פסח, שפסח פירוש דילוג, שהמוחין מתגלין בו בדילוג בלי סדר המדרגות, שסדר המדרגות הוא קטנות ראשון גדלות ראשון, קטנות שני גדלות שני, ובפסח בחינת הגדלות ומתגלין תחילה, מפני שהאורות באין מלעילא ולתתא, בלי מין נוקבין דהיינו בלא אתערותא דלתתא, רק שהיחוד הוא מניה וביה וזהו שאלת החכם, מה העדות והחוקים והמשפטים וכו', וידוע מכתבי האריז"ל שעדות חוקים ומשפטים מרמזין לחב"ד וידוע שהכוסות מרמזין לקטנות דמוחין, שכמו שאנו מסדרים הג' מצות בלילי פסח בחינת חכמה בינה דעת.

ושואל החכם למה ציווה ה' אתכם שתעשה אותם, ענייני חג המצות ואכילתן לרמוז על המוחין, מאחר שהתגלות המוחין היא מניה וביה בלי אתערותא דלתתא, פירוש כי בכל המצוות שאדם עושה, או בעשיית המצווה דהיינו כמו תפילין, או בהנחתו התפילין מושך מלעילא לתתא המוחין דתפילין, וכן בשאר מצוות שאדם עושה, אז בעשייתו המצווה זו אז מושך מעילא לתתא המוחין דמצווה זו, וכן סוכה ולולב כשקיים מצוות סוכה אזי מושך המוחין דסוכה וכן לולב.

מה שאין כן בכל עשיות המצווה, כי באם שאינו עושה המצווה, אזי אינו מתגלה המוחין דמצווה, כי הכל תלוי באתערותא דלתתא, לכן שואל החכם למה ציווה ה' אלוקינו אתכם שתעשו עניינים אלו, דהיינו מצות ואכילתן לרמוז שעל ידם תמשיכו המוחין עילאין, למה לכם כל אלה מאחר שהתגלות המוחין באין אליכם מינה וביה בלא אתערותא שלכם, וזהו השאלה היא חכמה נפלאה.

והתשובה היא, שאין מפטירין, רצה לומר שאנו עושין על ידי אכילת מצה ושאר העניינים בחינת כל, להשראת המוחין, שהתגלות המוחין שמתגלין בלילי פסח חוזר ומסתלק, ואנו עושים בחינת כלי שלא יסתלקו לגמרי, וזהו אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, נוטריקון אפיקו מין נוקבין, פירוש שמגמתינו שעל ידי השראת המוחין, נוכל לחזור ולהמשיך על ידי מין נוקבין שמעלין על ידי ספירת העומר אחר הפסח, בכדי שיחזרו ויתגלו המוחין בחג השבועות, וזהו התשובה היא, גם כן דרך חכמה.